

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים ב' ע"א

במשנה: אור לי"ד בודקין את החמץ וכו'.

ופי' רש"י: בודקין שלא יעבור עליו בבל יראה ובבל ימצא. ועי' בתוס' שמקשה על רש"י דמהתורה סגי בביטול בעלמא.

א]. החי' הרי"ם (סי' ז') מבאר בכמה דרכים שי' רש"י, ואחד מהדרכים, דרש"י ס"ל דביטול מהני רק אם חמץ שעבר עליו הפסח יהיה אסור, אך אם אינו אסור לא יהני ביטול, דהמציאות הוא שחשוב הוא בעיני אדם דיכול להנות ממנו אחרי פסח, ואף אם ביטול החמץ, בטלה דעתו אצל כל אדם כמו שמצינו בסוכה ד' ע"א גבי סוכה שהיא גבוהה מעשרים אמה, והגביה את הרצפה בכרים ובכסתות, אף שבעל הסוכה מבטלם לצורך שימוש הסוכה, אך בטלה דעתו אצל כל אדם שהם חשובים, ולא הוי ביטול. וע"כ, כיון שלר"ש מהתורה חמץ שעבר עליו הפסח מותר בהנאה, ורק קנסו אותו מדרבנן, לכך מהתורה לא יהני ביטול בעלמא, דבטלה דעתו אצל כל אדם עיי"ש עוד ביאורים בדברי רש"י.

ב]. נחלקו הראשונים, באם בדק החמץ לאור הנר ולא ביטלו, ועדיין נשאר חמץ מוחבא, האם יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא או לאו.

וכתבו רבנו דוד בן ראובן בונפייר¹ (חי' רבינו דוד דיבור ב') והר"ן (דף א'. מדפי הרי"ף) דאם בדק אף שנשאר באיזהו מקומן חמץ בעין, אינו עובר עליו, עי' ברבינו דוד דמוסיף טעם שלא ניתנה תורה למלאכי השרת. אמנם הטור (סי' תל"ד) בשם אביו הרא"ש ז"ל וכו"כ הבית יוסף (סי' תמ"ו) בשם סמ"ג, וכן פסק המגן אברהם (סי' תל"ד סק"ה), דאף מי שבדק החמץ, אם לא ביטל ונמצא חמץ בביתו בשגגה, עובר על בל יראה ובל ימצא. והמגן אברהם (שם) מדמה זאת לאוכל חלב בשוגג.

והקשה המקור חיים² (פתיחה לסי' תל"א) והלא בחלב עצמו כשלא ידע כלל שאוכל, הוי מתעסק ולא שוגג, אך אנו מחייבים מתעסק בחלבים משום שנהנה, אבל בשאר איסורים וכן מי שהיה חמץ בביתו ולא ביטלו שאין לו מזה כלל הנאה, היכן שלא ידע כלל שיש איסור בידו, צריך לומר דהוי **כמתעסק** ופטור, ולא כחוטא בשוגג? ותירץ, דהפטור של מתעסק הוא רק באיסורים של קום ועשה, כמו אכילה, והיכן שלא נהנה פטור מדין מתעסק. אך היכן שהתורה אסרה גם בשב ואל תעשה, כמו בחמץ שאף אם יושב ואינו עושה מעשה עובר על לא יהיה לך חמץ, ליכא פטור דמתעסק, והוי חטא בשוגג.

אמנם הגאון הראגאטשווער (שו"ת צפנת פענח ח"ב סי' כ"ג³, סוף אות א'), מחדש דהיכן שהתורה ציוותה בלשון "שמירה", אין לאדם פטור של מתעסק אם לא עשה כל מה דבעי לו לעשות, ולכן מי שלא משמש בבגדיו בערב שבת, ובשבת מצא שהוציא בשוגג, לא הוי מתעסק אלא חייב חטאת, דכיון דאמרו (שבת י"ב.) חייב אדם למשמש בבגדו בע"ש וכו', הרי הוא בכלל "שמור את יום השבת", וזה שלא עשה המחוייב עליו אינו בגדר מתעסק, דהיה לו לעשות מעשה שעל ידו לא יבוא לאיסור. ומוסיף שם, ומהאי טעמא בפסח דכתיב "ושמרת", המוצא חמץ בביתו בפסח, אף שבדק אך לא ביטל, **לא הוי מתעסק אלא חטא בשוגג**, דהיה לו לבדוק ולבטל מדין "ושמרת" עיי"ש בכל ראיותיו המרובות, אך ביסוד זה מתורץ שפיר קושיית התיבות.

והנה הגרע"א (ח"א סי' ח') חולק על המקור חיים, וכתב דהפטור של מתעסק בכל מקום אין זה פטור שלא קעבר חטא כלל, אלא מתעסק גם נחשב חטא בשוגג, אלא דילפינן מפסוק שעל חטא שוגג כזה אין מביאין קרבן, אבל ודאי לגבי עצם החטא נחשב שפיר חטא בשוגג, ושפיר כתב המג"א דהוי כאוכל חלב בשוגג, עיין שם.

נמצא דמי שלא משמש בבגדיו בערב שבת, והוציא בשבת, נחלקו הרעק"א והראגאטשווער אי חייב חטאת או לאו.

¹ רבי דוד בן ראובן בונפייר, הרב חיד"א כתב בשם הגדולים (מערכת גדולים ד', אות ו') שיש מחברים מופלגים שטעו שרבינו דוד הוא הרד"ק, ולא הוא, ורבינו דוד בן ראובן היה תלמיד הרמב"ן, וכתב שיש שמאיימים שמו בונפייר, אך הוא מעיד שבכתב יד ראה שצ"ל בונפייר.

² הגאון רבי יעקב לורברבוים אבד"ק ליסא "הנתיבות", הנקרא על שם חיבורו "נתיבות המשפט" על שו"ע חושן משפט, חיבורו על שו"ע אורח חיים נקרא "מקור חיים", ועל שו"ע יורה דעה נקרא חוות דעת, ועל שו"ע אבן העזר נקרא "תורת גיטין" וכן "בית יעקב", מלבד עוד חיבורים רבים.

³ התשובה היא ל"ל המגיד דבריו ליעקב חכם **חריש** ר' חיים זאב שי', וכנראה הוא ע"פ הגמ' (תגיגה י"ג.) אמר רבי אמי אין מוסרין ס"ת וכו' חכם חרישים וכו' ע"ש.

ביאורים ומילואים - על סדר ההפ' היומני

בגמ': לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב.

[ג]. קשה למה מתחיל **ביכנס** בכי טוב, הלא אדם יוצא מביתו תחילה ואחר כך יכנס.

ומתרץ הן יהוידע דאינו מדבר על יציאה ראשונה שיוצא מביתו, דבזו ליכא קפידה, דודאי כשיוצא מביתו על הרוב מלווים אותו אוהבו וקרוביו, וכיון שיש עמו הרבה אנשים יש לו שמירה טבעית מצידם, ולכן נקיט כניסה שתהיה אחר יציאה הראשונה שיצא מביתו, ואחר כך יציאה שתהיה אחר הכניסה באמצע הדרך ממלון למלון. (וגם הפסוק שלומדים דבר זה היה בדרך כשיצאו ממצרים לחזור לביתם אצל יעקב אבינו), ע"ש.

[ד]. ברש"י כתב כאן הטעם משום חיות וליסטים. ובתוס' כתבו משום מזיקין. והגר"ע איגר זצ"ל בגליון הש"ס ציין ליומא (כ"א ע"א) דשם אי' "היוצא לדרך קודם קריאת הגבר דמו בראשו" ופירש"י **מפני המזיקין**, וכפי פי' התוס' כאן בפסחים. ויש להעיר, דבעוד מקום הרחיב רש"י פירושו, והוא בתענית דף י"ע"ב, בד"ה ויכנס בכי טוב וז"ל: "בערב בעוד שהחמה זורחת, שאין ליסטיין מצויין, אי נמי שלא יפול בבורות ובקעים שבעיר, שלא יעלילו עליו עלילות מרגל אתה או גנב".

ובביאור דברי רש"י י"ל בפשיטות, דהנה שם ביומא רש"י גורס בגמ' "היוצא לדרך **יחידי** קודם קריאת הגבר", ואז שפיר שייך טעמא דמזיקין, משא"כ בסוגיין בפסחים וכן בתענית, שלומדים זאת מאחי יוסף שהיו מרובים, י"ל דאף דטעמא דמזיקין לא שייך כ"כ⁴, אך אכתי בורות חיות וליסטים שייך. [ומה שתוס' מביא ראייה ממצרים, ששם אף לרבים היה אסור לצאת משום מזיקים, י"ל שרש"י יפרש, דשם הוי שכיחי הזיקא וכמו שכתבו התוס' שניתנה רשות למשחית וכו', ולכך לא יהני אף כשיש רבים להישמר מפניהם]. ובזה אף אפשר לבאר קושיית המהרש"א ביומא (שם), מדוע בפסחים ובתענית אי' בגמ' "יצא בכי טוב", משמע שתלוי שנהיה אור, וביומא לשון הגמ' הוא "קודם קריאת הגבר", שהוא עוד קודם שנהיה אור.

ואתי שפיר, דאי הטעם הוא לסטים ובורות וחיות רעות, לא יצאו אף כמה יחד עד שיש אור, שבזה מסלק הסכנה, אך בטעמא דמזיקין, י"ל שמעת קריאת הגבר אין להם יותר רשות להזיק (עי' אוצר המלך פ"ט מדעות ה"ה שמדייק כן מהרמב"ם).

והנה שבשו"ע יו"ד (סי' קט"ז ס"ה) כתב הרמ"א: וכן יזהר מכל דברים המביאים לידי סכנה וכו' ולכן אסרו לילך **יחידי בלילה** ע"כ. ובהגהות הגר"א ציין לגמ' פסחים קי"ב ע"ב שלשה דברים ציוה ר"י בר יהודה את רבי אל תצא יחידי בלילה וכו' ע"כ. וראיתי שהעירו על הגר"א מדוע לא ציין לריש פסחים שיצא בכי טוב וכו' ושאר המקומות שדרשינן זאת מפסוק⁵.

אך לדברינו הנ"ל א"ש, דהרמ"א כתב שם הטעם מפני המזיקין, ושם בגמ' שציין הגר"א אי' בפירוש הטעם מפני המזיקין, ולרש"י אתי שפיר דלשון הגמ' הוא **יחידי**, וכן העתיק הרמ"א לשון **יחידי**, משא"כ במאמר "יצא בכי טוב", לרש"י זה אפילו רבים ומחמת שאר סכנות, ורק לתוס' הוא מפני המזיקין, ולכך העדיף הגר"א לציין לגמ' שפירושה הוא לדברי הכול, אמנם יכול היה לציין אף לגמ' שציין הגליון הש"ס הנ"ל ביומא, ששם הוא ברייתא, וצ"ב.

הערות והארות יתקבלו בברכה ויבואו בדפים הבאים בשם אומרם בל"ג: rabinoviz@gmail.com

לע"נ מרת **טילא** ע"ה **מייזלר**
בת הרה"ח ר' **נפתלי הערץ** ז"ל
נלב"ע ז' כסלו תשס"ד

לע"נ מרת **מרים בריינא** ע"ה
בת הרב ר' **אלעזר מנחם** ז"ל
נלב"ע ז' כסלו תשל"ד

⁴ ע"ל בצל"ח כאן שחילק בין יחיד לרבים גבי מזיקין, אך פ"ל דברי רש"י באופן אחר עיי"ש.

⁵ העתקנו הערה זו על ביאור הגר"א, אף שההערה אינה נכונה כלל, כי הרמ"א מעתיק דברי הבית יוסף שם, שהעתיק להדיא דברי הגמ' בסוף פסחים, ולזאת ציין הגר"א, אך כדי להבין את ביאורינו כראוי, העתקנו ההערה שרבים מאחרוני המלקטים מעירים בדברי הגר"א.